

Dansens og musikkens rødder 73

Om dansene fra Børnenes Musik

af Kjeld Nørgaard

I to tidligere artikler, "Om Berggreens danse" i Hjemstavnsliv nr 1 og 2, 2001, kunne man læse om de første trykte beskrivelser af folkelig dans på dansk grund.

Denne udgivelse var fra 1869.

Kort tid efter, nemlig i 1871, udkommer bogen Børnenes Musik¹. Bogen indeholder dels en masse børnesange, dels nogle sanglege og dels nogle enkelte danse. Bogen udkommer i de næste mange år i et utal af nye oplag.

Jerupvalsens

Afsnittet, med overskriften Lege og Dandse, omfatter numrene 95 til 137, og langt de fleste af numrene er sanglege der også er beskrevet i Tvermose Thyregods omfattende værk om danske sanglege². Fire af dem er imidlertid danse med egen dansebeskrivelse. Den første er nr 123 som hedder "Jerupvalsens" med undertitlen Jydsk Dands. Dansebeskrivelsen lyder som følger: "Under første Repetise dandses Vals: under den anden gjøres "Kjede tilhøjre", det vil sige, at Drengene gaa tilhøjre og Pigerne tilvenstre i en Kreds, idet man stadig giver den første, man møder, højre Haand og den næste venstre. Naar man kommer til den med + betegnede Node, giver man et stærkt

Kladsk med Hænderne, hvorpaa Valsen begynder forfra"

Dansebeskrivelsen er umiddelbart forståelig, og som det fremgår af noden hører der et meget charmerende dansevers til melodien. Så vidt vides kendes dansen idag hverken i det traditionelle danse-miljø eller fra foreningsfolkedansens dansebeskrivelser. Hvor dansen mere præcist stammer fra

fremgår ikke, men man kan jo gætte på at den kommer

fra Vendsyssel, da det er det eneste sted hvor der ligger en by der hedder Jerup.

Tyrolervals

Den næste med beskrivelse er nr 129 som hedder "Tyrolervals".

Den beskrives således:

"De dandsende Par tage hinanden i

Haanden og gjøre Trin frem og tilbage under

de fire første Takter;

under de næste fire Tak-

ter valse de rundt, og

saaledes skifter

Bevægelsen ved hver

fjerde Takt".

Det er ikke helt klart hvad der menes med

formuleringen "...og

gjøre Trin frem og tilba-

ge", men det er i hvert

fald noget andet, end

det der er beskrevet i foreningsfolkedansen. Her er de første fire takter i en tyrolervals beskrevet således: "4 tyrolertrin frem med parvis håndfatning"³.

Overensstemmelsen er større med beskrivelsen i "Lærebog i Ældre danse"⁴ som er danseskolernes grundbog indenfor folkedans. Her er de pågældende takter beskrevet således: "Balancé fra hinanden. Balancé imod hinanden. Gentag de to balancé". Denne beskrivelse passer også meget godt med, hvad de fleste "ikke-folkedansere" laver, når de ikke blot danser vals rundt.

Den melodi der hører til dansen fremgår ovenstående.

Melodien findes i talrige spillemandsbøger og trykte udgivelser, og det er da også denne melodi som danseskolerne åbenbart i 1944 anså for at være "den rigtige" tyrolervals, da det er den som bruges i "Lærebog i ældre danse". Noden fra Børnenes Musik er i F-dur, men det mest almindelige har været at notere melodien i G-dur.

Den ældste kilde der har kunnet opspores, hvor melodien forekommer som dansemelodi, er fra Ribers nodebog som er dateret 1768 - 1825.⁵

Melodien findes også som sang, idet sangen "Smukke

129. Tyrolervals.

Moderato.

129. Tyrolervals.

123. Jerupvalsens.

Vals. (Jydsk Dandse.)

Di - de - rav - rav, di - de - rav - rav, di - de - raj - di - dom,

di - de - li - de - lom, rav - rav, di - de - rav - rav, di - de - raj - di - dom dah!

Kjede.

Di - de - raj - di - dom, di - de - li - de - lom, raj - di - dom,

di - de - li - de - lom, raj - di - dom, di - de - li - de - lom, raj - di - dom dah!

D. G. af Fines.

GEDEBUKKETYV.

Er det dig, der har talet min Se - de - buk? Er det dig, der har talet min Se - de - buk?
Er det dig, der har talet min El - le - buk - te. Se - de - buk? Sig ja, sig ja, sig ja! Sig
sig, sig ja, sig ja! Er det dig, der har talet min El - le - buk - te. Se - de - buk?

Pige med det brune Haar" går på denne melodi. Teksten til sangen er af N.T.Bruun, 1820.⁶

Galop

Den næste beskrevne dans er nr 131, "Galop" med undertitlen "Lott' ist todt". Beskrivelsen minder meget om den måde, man udfører "Lotte gik" på idag. Historien bag dansen kan man læse i en tidligere udsendt artikel af Per Sørensen.⁷

Klapfinale

Den sidste med dansebeskrivelse er nr 135, "Klapfinale". Dansebeskrivelsen er som følger: "De dandsende stille sig, parvis ordnede i en Kreds. Under de første 4 Takter figurerer hvert Par indbyrdes, og under de næste 4 svinge de rundt. Ved de første 3 med + betegnede Noder klappe alle i Hænderne, ved de påfølgende 3 stampe de og svinge dernæst rundt under Melodiens 4 sidste Takter. Hver Dreng giver sig derpaa til at figurere med den nærmest tilhøre i Kredsen staaende Pige, og de foregaaende Bevægelser gjentages. Naar hver Dreng paa denne Maade har dandset Kredsen rundt med alle Pigerne, er Dandsen endt."

Melodien til dansen er den velkendte "Er det dig der har taget min gedebuk" og det interessante i denne sammenhæng er, at den i "Børnenes musik" er beskrevet som en dans (altså til instrumentalmusik uden sangtekst), medens en meget lignende udførelse er beskrevet i Tvermose Thyregod² som sangleg med navnet "Gedebukket".

Beskrivelser er her således: "To Kredse. Karlene yderst og Pigerne inderst. De vender Front mod hinanden, men tager ikke hinanden i Hænderne. Ved L.1 Løbeskridt til venstre. Ved L.2 det samme til højre. Ved L.3 fatter Karl og Pige lige over for hinanden højre Haand og gaar en Gang rundt. Ved L.4 klappes i Hænderne. Ved L.5 stampes med højre Fod. Ved L.6 atter en Gang rundt. Der skiftes Dame, hvergang man er færdig med Verset". Melodi og tekst, som optegnet af Tvermose Thyregod, fremgår overfor. Af Tvermose Thyregods note til legen fremgår det, at den kun findes i denne ene optegnelse og åbenbart uden melodi! At sangen passer til klapfinalemelodien, og at legen ligner klapfinalen, har han selv bemærket, idet han skriver: "Men ligesom Legebeskrivelsen svarer til "Klapfinalen", vil man se, at Teksten ogsaa kan synges til Klapfinalens Melodi."

Ovenstående optegnelse er fra Asdal, som i følge mit danmarkskort ligger i Vendsyssel. Klapfinale har været almindelig udbredt, og udover at være brugt som selvstændig dans har den også (oprindeligt?) været afslutning på Francaise.⁸ Gedebukkesangen kan genfindes i en lang række moderne udgivelser med sanglege⁹, men her

med en helt anden og meget simple legebekrivelse, hvor sangen bruges som "fagteleg". Hvornår denne lege-måde er kommet ind i billedet har ikke kunnet opspores, men den er formodentlig konstrueret indenfor det sidste halve århundrede.

Nye undersøgelser

"Børnenes Musik" indeholder som nævnt en masse sanglege. Det ville være meget spændende, om nogen ved lejlighed kunne kaste et blik på dem og indsætte dem i et lidt større perspektiv. Nogle af dem findes i dag beskrevet som dans (f.eks. nr 121 "Norsk Dands" som i dag findes som "Gedebukkedans", men som i "Børnenes Musik" fremstår som sangleg), nogle var både dengang og nu kendte sanglege (f.eks. nr 116 "Jeg gik mig over Sø og Land"), medens nogle idag er forsvundet ud af repertoire, (eller kun kendt i "folkloristiske miljøer" f.eks. nr 99 "Og ville I nu vide"). Udgivelsen er i sig selv et studie værd, da der knytter sig særdeles mange spændende detaljer til bogen.

Endelig viste der sig så mange interessante forhold omkring tyrolervalsemelodien, at det kan give stof til en selvstændig artikel.

Tak til Per Sørensen, Kolding, Anders Christensen, København og Kenneth Krak, Klovborg for mange spændende informationer om tyrolervalsen.

Litteratur

1. Børnenes Musik. Sange, Lege og Dandse samlede af En Moder. Horneman og Erslev's forlag 1871 (af de senere udgaver fremgår det, at udgiverne mere præcist er Serine og Sophus Hagen. Det fremgår ikke af førsteudgaven)
2. S. Tvermose Thyregod: Danmarks Sanglege. Det Schönbergske forlag 1931
3. Foreningen til Folkedansens Fremme: Håndbog over trin og udtryk i dansk folkedans. København 1991
4. Dansk Danseforbund: Lærebog i ældre danse. Dansk Danseforbunds Forlag 1944
5. Melodien findes i to udgaver som nr 126 og nr 209. Se også Gertrud Weensgaards artikel om bogen i Hjemstavnsliv nr 9-10, 2000
6. N.K.Madsen-Stensgaard: Folkets Sangbog. Wilhelm Hansen Musikforlag, 1903. Sangen har nr. 695 og kommer åbenbart fra et syngespil el.lign. der hedder St.Hansdags-Festen
7. Per Sørensen: "Lotte gik" fra Randers og "Vrøvl i hatten" fra Legestueheft. Artikel i Hjemstavnsliv nr 2, 1999
8. Foreningen til Folkedansens Fremme: Gamle Danse fra Lolland-Falster. København 1996 samt Pia og Per Sørensen: 28 gamle folkedanse fra Sjælland, Lolland, Fyn og Øerne. Eget forlag, 2000. I sidstnævnte udgivelse er der også en del historiske noter om dansen
9. Se f.eks: "Din egen Sangbog". Lademann, 1999